

A MIKROFILMLAP-KÉSZÍTÉS SZABVÁNYOSÍTÁSA
AZ USA-BAN

A mikrofilmek szabványosításával foglalkozó amerikai szervezetek megállapodtak a mikrofilmlap-szabványok fő pontjaiban. E megegyezés alapján a mikrofilmlap mérete 105x148 mm lehet. Az egy filmlapra kerülő felvételek száma 98 /7 sorban 14 felvétel/. A felvételek lineáris kicsinyítése legfeljebb 1:24. Számítógépadat felvételekre ez a szabvány nem vonatkozik.

/Micro-News Bulletin, 1972. 6.sz. jun. 72.p./

A könyvtári gyűjtemény selejtezése

Az irodalomáradat a könyvtárakban - költségvetéstől és egyéb tényezőktől függően kisebb-nagyobb - elhelyezési problémákat is okoz. A megoldás többféle lehet: új könyvtár építése, könyvtáron kívül biztosított raktározás, belső átrendezés, az anyag egy részének mikrofilmre vitele, és végül megszabadulás a felesleges könyvektől. Mind-egyik lehetőség döntést kíván: milyen anyagot raktározunk, rendezzünk át, selejtezzünk ki. A döntéshez, elsősorban az USA-ban, egy sor módszert dolgoztak és próbáltak ki, ezek valószínűleg másutt is alkalmazhatók.

A helyhiány nem az egyetlen ok a selejtezésre. A könyvtárosnak nem az állomány mennyiségére, hanem minőségére kell a súlyt helyezni, ehhez pedig gondos és folyamatos selejtezésre van szükség. Az elavult állomány jelenléte gátolja az olvasót a releváns irodalom megtalálásában. Arra vonatkozóan nem készült még felmérés, hogyan is hat a nem kívánt anyag az olvasókra, de egy vizsgálat szerint az állomány 25-50%-a fedezi az olvasók 99%-ának kívánságát.

A gyűjteményből kikerülő mű, ha az olvasó ismét keresi, természetesen nehezen hozzáférhető. Ezt a szempontot is mérlegelni kell a helynyerés előnyeivel szemben.

A selejtezési módszerek legfontosabb összetevője az elavulás mértékének differenciált meghatározása a különböző tárgykörökben. Mivel minden selejtezés szorosan összefügg az adott könyvtár feladataival, szervezetével, az egyes módszerek előnyéről, hátrányáról minden könyvtárnak magának kell döntenie. A selejtezés - raktározás mérlegelése is egyénileg, könyvtáranként változik. Ha egy könyv veszít a népszerűségéből és a könyvtár politikája a selejtezést megengedi, a következők befolyásolják a döntést:

- a könyvtár anyagi lehetőségei és raktári férőhelye milyen foku megőrzést tesz lehetővé;
- szükség esetén megszerezheti-e a könyvtár elfogadható időn belül, hasonló vagy alacsonyabb költséggel a művet más könyvtártól;
- mennyiben gátolja az olvasókat az elavult irodalom mennyisége a releváns irodalom fellelésében.

Ha a könyvtárpolitika selejtezését nem tesz lehetővé, akkor a raktározás lehetőségeit kell vizsgálni. A költségeknél mindkét esetben figyelembe kell venni a katalógusokban szükséges átvezetések költségét is. A költségszámításoknál arra is tekintettel kell lenni, hogy mennyibe kerül a kiselejtezett könyv rendelkezésre bocsátása, ha arra az olvasónak ismét szüksége lenne. Végül még egy megjegyzés a selejtezésről: ha a könyvtár a felesleges anyagot a nemzeti könyvtárnak ajánlja fel ahelyett, hogy maga raktározná, az adott műveket könnyen és gyorsan hozzáférhetővé teszi, kisebb saját költség mellett.

Egyes könyvtárak sikeresen kifejlesztették a maguk módszerét az állomány ellenőrzésére, anélkül, hogy külön felmérést kellene végezniük. Az egyik egyetemen az érdekelt karok meghatározott időközökben részt vesznek a vonatkozó gyűjteményrész selejtezésében. A rendszerben 5 évenként a teljes állomány átvizsgálásra kerül, költségei alig emelik a napi költségeket. A selejtezés feltételei azonosak az állománygyarapítás kritériumaival. A selejtezés tartalmi jellegű, nem foglalkoznak a használat mértékével.

A Yale Egyetem nagyszabású selejtezési programja is elsősorban tartalmi, minőségi megállapításokat tartalmazott. A vizsgálat főbb eredményei szerint:

- könnyebb egyes címeket selejtezni, mint egyes, akár kisebb csoportokat;
- lehetetlen akár tárgyi, akár formai jegyei alapján teljes csoportok kiiktatása;
- a könyvtárosok előválogatását a szakembereknek kell ellenőrizni.

A selejtezés történhet a mennyiségi elemek felhasználásával is, ekkor a mult kölcsönzési forgalma és a kiadvány megjelenési éve a számítások alapja. Ez az ún. objektív kritériumok alapján történt válogatás - az egyik vizsgálat szerint - a közgazdaság és a kémia területén megegyezett a szakemberek tartalmi selejtezésével, de nem volt azonos a humán területen. Ennek ellenére ma az egyik legjobb kritériumnak tekintik a várható használat megállapítására az elmúlt évek használatának mértékét. Mivel sok könyvtár nem őrzi meg kölcsönzési nyilvántartásait, a forgalom adatai helyett a kiadvány kiadási éve és nyelve is szempont lehet a selejtezéshez.

Ezek az alapelveken folytak további, módosított vizsgálatok és összehasonlító költségszámítások. A gépesített katalógusok adat-

szolgáltatásukkal olcsóbbá teszik a selejtezés módszereit. Megállapították, hogy minél szűkebb szakterületen végzik a selejtezést, annál pontosabban állapítható meg a várható forgalom. Az elavulás mértéke az egyes szakterületeken igen differenciált.

A folyóiratok használata eltér a monográfiáktól és az avulással foglalkozó tanulmányok is külön vizsgálják a folyóiratok avulását. A használat mértéke is nehezebben állapítható meg, ezért a folyóiratoknál inkább az idézések elemzését tekintik mértékadónak. Ezt összekapcsolják a folyóirat korával, így határozzák meg a selejtezendő folyóirat-évfolyamokat. Természetesen helyesebb évfolyamokat, mint egyes számokat selejtezni. Eddig a tanulmányok kizárólag a tudományos folyóiratokkal foglalkoztak, de szükség lenne az egyéb folyóiratok avulásának vizsgálatára is.

Sok időt és energiát fordítottak a folyóiratok elavulására vonatkozó elméletek kidolgozására, de kevés gyakorlati munka folyt. Píllanatnyilag a legtöbb könyvtáros nehezen találná a cikkekben talált formulák alkalmazását. Felismernék, hogy az "avulás mértéke" csak akkor használható a gyakorlatban, ha az a saját könyvtárban gyűjtött adatokra épül, mert minden könyvtárnak megvannak a maga speciális használói, saját egyedi szempontjaikkal és saját egyedi lehetőségeikkel. Az idézetek elemzése képet ad az általános használatról, de a selejtezéshez jobb alapot nyújt a saját forgalom elemzése és a könyvtáron belül folytatott konzultációk.

A tanulmányok ismeretében a könyvtáros kellő időben felkészülhet saját selejtezési programja kidolgozásához, megkezdheti a szükséges adatok gyűjtését, hogy mire selejtezni akar, azok rendelkezésére álljanak.

/Libri, 22.k. 2.sz. p.135-148; 3.sz. p.183-189./

